

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושמונה

ו"ח א' - כ"ב

וירא (תשכ"ט)

א. רלב"ג: והנה התועלות המגיעות מזה הספור הם רבים.

- 1) התועלת השלישי במדות:
והוא שראוי למי שייטיב לאנשים שיראה להם שהוא מקבל טובה מהם, במה שיקבלו ממנו, לא שיתפאר על הטוב שייטיב להם, כי בזה מרוע התכונה, מה שלא יעלה ולזה תמצא שאברהם הראה לאלו האנשים, שהם נותנים לו מתנה בבואם אל ביתו לקבל הטבתו.
- מאין תוכל ללמוד את מה שהוא מוצא בפרשתנו ("שאברהם הראה... שהם נותנים לו מתנה...")?
- 2) התועלת הרביעי הוא במדות:
והוא שראוי למטיב שישתדל, שלא יכבד ענין הטבתו למקבל הטבתו, אבל ישלים הטבתו ביותר שלם ונאות שאפשר למקבל הטובה ממנו.
- ולזה תמצא שאברהם לראותו שאלו האנשים היו מהירים ללכת לדרכם והגיע גם כן עת האוכל, מיהר לתקן המזון, ובחר המזון הנבחר אשר ישלם תקונו בזמן מעט והוא העגל הרך. ולא הספיק לו שיהיה אחד מבני ביתו, אבל בחרו הוא עצמו לרצותו שיהיה נבחר מה שיביא לפניו; ושם לפניו תחילה חמאה וחלב שיתחילו לאכול עד שישלם התקון במזון אשר הכין להם, כדי שלא יכבד עליהם התעכבם שם ואחרם מזונם.
- (א) מניין לו שראה אברהם שהם "היו מהירים ללכת לדרכם"?
- (ב) מה היא הפליאה בכתוב שהוא מישבה בדבריו האחרונים המסומנים בקו? (ואל יעלה על דעתך שהיא השאלה: כיצד האכילם בשר בחלב?)
- 3) התועלת החמישי הוא:
שראוי למי שיקרא האנשים שיקבלו טובה ממנו לומר מעט, כי בזה יסכימו יותר לקבל טובתו ולא יכבד עליהם, כי הרבה מה שיכבד על האדם לקבל רבוי הטובה סמי שלא קבל טוב ממנו. והנה מי שיאמר הרבה ירצה להחזיק טובה לעצמו מזולת שייטיב וזה מגונה מאד, ...
- (א) מאיזה פסוק בפרקנו הוציא "תועלת" זו?
- (ב) היכן מצינו בחמש בראשית ובחמש במדבר מי שנוהג בנגוד לדרכו של אברהם ("שיאמר הרבה...")?
- 4) התועלת השביעי הוא במדות:
והוא שאין ראוי לאדם שיסרב לגדול בקראו לו לאכול אבל ראוי לו שיסרב לקסן, וזה שראוי לכבד הגדולים ולהיות נדרש בקלות אל מה שישאלו. ועוד שהגדול כשיקרא אדם לקבל טובתו הוא מבואר, שאין קראו אליו כי אם לתכלית שיקבל זה ממנו, לא להחזיק טובה לעצמו, כי אין זה מחוק השלמים.
- ולזה ראוי שיסרב אדם לקסן בקראו אליו, ולא יקבל ממנו אם לא אחר ההפצר. וזה שכבר תמצא בהמון האנשים הרבה שיקראו לאדם להחזיק טובה לעצמו ולכבד האנשים, לא לכונה שיקבל מהם; ואלו קיבל האדם מהם בקלות בקראם לו, יקרה להם צער במה שיטנו, כי לא נתכוונו לכך, וקבלו הטובה בזה האופן הוא בלתי ראוי...
- (א) הסבר את המקומות המסומנים בקו.
- (ב) מה היא התמיהה בפרשתנו (פרשת וירא) שתתישב על ידי דברים אלה?
- 5) התועלת השנים עשר הוא במדות:
והוא שראוי לו לאדם שיוכיח אנשי ביתו בזולת כעס, אבל יהיה התוכחת בדרך שיקובל וכן ההקש בתוכחת שיהיה ממנו לשאר האנשים.
- הלא תראה שכאשר הוכיח אברהם את שרה והתנצלה שלא צחקה, לא התפעל מזה אברהם כנגדה אבל אמר לה, שבאמת צחקה, שאין לה התנצלות על זה. ולא סופר שעשה אברהם כנגדה יותר מזה השעור.
- (א) הסבר את דבריו המסומנים בקו.
- (ב) במה סומה הרלב"ג בפרושו לפסוק ט"ו מדעת רש"י והרשב"ם ומדעת רוב פרשנינו? ומה הביאו לפרש כאשר פרש?
- 6) התועלת הארבעה עשר הוא בדעות:
והוא שהשם כאשר ייעז הרע על ידי נביאו, אמנם יעשה זה לתכלית, שישמרו האנשים אשר היה להם הייעוד מהרע ההוא; ולזה תמצא ששם השם ית' הסבה בשאיננו ראוי שיעלים מאברהם הודעת הרע אשר רצונו לעשות לאנשי סדום, בעבור התכונה אשר היתה

בו, להשגיח בזולתו באופן שלם בדרך שידריכם אל השלמות, כי זה ממה שיביא אותו להשתדל בהצלחה אלה האנשים כפי הראוי. ולולי כי כבר התבאר לאברהם מרוע תכונתם, שלא יתכן בהם שישובו מפעשיהם הרעים, היה קורא להם, שישובו לה' וישוב מהם חרון אפו; אבל מפני שהתבאר לו, שלא ירפאו מחולי מדותיהם הפחיתות, התפלל אל ה' ית' ובקש ממנו להצילם בתכלית מה שחיה אפשר לו מן התפילה עליהם.

- xx (א) מהי חתמיהה הגדולה על אברהם שרצה לישוב בדבריו?
- (ב) מניין לו שהיתה תכונה זו באברהם ("התכונה אשר היתה בו להשגיח בזולתו באופן שלם בהצלחה...")

ב. שאלות ודיוקים ברש"י:

- x (א) שני קשיים רצה רש"י ליישב בדבריו אלה. אלו הם?
- xx (ב) אלמושנינו מקשה: למה אמר "לא יפה לי לעשות דבר זה" שהוא בראה דבור מיותר, אחר שפרש ש"המכסה" כונתו: בתמיה. נסה לענות לקושייתו!
- xx (ג) בעל משכיל לדוד מקשה: למה לצ' לרש"י לתת שתי סבות (הארץ והבנים), היכן מצא סעד לזה בכתוב?

1) י"ז ד"ה המכסה: בתמיה

י"ז ד"ה אשר אני עושה: בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (בר' י' י"ט) "בבול הכנעני מצידון וג' בואכה סדומה ועמורה". קראתי אותו אברהם - אב חמון גויים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לך שהוא אוהבי.

ענה לשאלתו.

- (א) מה קשה לו?
- (ב) מה ההבדל בין שני פרושיו?
- xx (ג) בעל משכיל לדוד: הפשט הוא על דרך מה שפרש בדבור דלעיל (= ד"ה אשר אני עושה), אם כן למה הקדים להביא הסדרש? ענה לשאלתו.

(2) י"ח ד"ה ואברהם היו יהיה: מדרש אגדה: זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו - ברכו. ופשוטו: וכי מסנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי ארץ.

- (א) הבא דוגמאות נוספות של ידע בהוראה זו.
- (ב) לשם מה מוסיף רש"י אתר הסבירו את הוראת "ידע" בפסוקנו ואחר הביאו ראיות מפסוקים אחרים את דבריו "ואמנם לשון כלם אינו אלא... ומכירו"?
- (ג) מה ראה רש"י: להפוך לשון עתיד של "יצוה" ללשון הוח? xx (ד) למה אין 'למען' נופל על הלשון אם תפרש "ידע" כשם שפרשו אונקלוס?

- (3) י"ט ד"ה כי ידעתיו: לשון חיבה כמו (רות ב') "מדע לאישה", "הלא בועז מודעתנו". (שם' ל"ג) "ואדעך בשם". ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה - שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו? "למען אשר יצוה" - לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו ("גלי קדמי") יודע אני בו שיצוה את בניו, אין "למען" נופל על הלשון.
- ד"ה יצוה: לשון הוה כמו (איוב א') "ככם יעשה איוב".

- x (א) לשם מה מוסיף רש"י "כך הוא מצוה לבניו" - מה תיקן בזוה? x (ב) לפי רש"י אין פרוש "למען" הראשון כפרוש "למען" השני. הסבר מה הן ושתי ההוראות השונות.

(4) י"ט ד"ה למען הביא: כך הוא מצוה לבניו: "שמרו דרך ה'", כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם. למדנו: כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו סת.

- (א) מה קשה לו בפסוקנו?
- (ב) איך אפשר לפרש את פסוקנו שלא כפרושו?
- xx (ג) לשם מה מוסיף רש"י בסוף פרושו את פסוקנו את המלים "ולא אכלה אותם", הלא סכלל דבריו "אדעה מה אעשה... להפרע מהם ביסורין" כבר שמענו שלא יעשה בהם כלח?!

(5) כ"א ד"ה הבאה אלי עשו: ואם עומדים במרדם, כלה אני עושה בהם; ואם לא יעמדו במרדם, אדעה מה אעשה להם להפרע מהם ביסורין ולא אכלה אותם. וכיוצא בזו מציינו במקום אחר (שם' ל"ג) "ועתה הורד עוין מעליך ואדעה מה אעשה לך". ולפיכך יש הפסק בקורת פסיק בין "עשו" ל"כלה" כדי להפריד חיבה מחברתה.